

КНИГОЗНАВСТВО І КНИГОРОЗПОВСЮДЖЕННЯ**М.М. Приплюцька, В.Б. Вітко****СКАНДИНАВСЬКА ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЯ
КНИГА В УКРАЇНІ**

Кожна національна література має свої шедеври, які стали надбанням не тільки національної, але й світової літератури. Ці твори належать до світової класики. Класична література служить орієнтиром для сучасної літератури. Вона є тим, що беруть за зразок, або тим, від чого відштовхуються, що заперечують, творячи нове мистецтво.

Для повноцінного розвитку літератури окремої нації, держави дуже важливо не випадати зі світового контексту, де класичне і сучасне мистецтво однаково важливі. Тому для окремої нації в її культурному розвитку важливу роль відіграє перекладна література.

Скандинавські літератури (норвезька, шведська, датська, ісландська) займають важливе місце не тільки в європейському, а й у світовому культурному просторі вже досить тривалий час. Починаючи з середньовіччя, давньоскандинавська міфологія з огляду на історичні причини поширювалась у країнах Північної Європи і впливала на подальший розвиток їх літератури. Пісні „Едди”, поезія скальдів, а особливо саги, служили джерелом для сюжетів художніх творів протягом довгого часу, включно з кінцем ХХ ст.

Давньоскандинавська література – важлива віха в історії світової літератури і тому вивчається в академічних курсах. Класична література, передусім література ХІХ–ХХ ст., зробила свій вагомий внесок у скарбницю світової літератури творчістю Г.Ібсена, К.Гамсуна, А.Стріндберга, Г.К.Андерсена, Є.Якобсена та інших талановитих скандинавських письменників. Не мізерним потічком є і сучасна література цих країн. Значний внесок у розвиток детективного жанру роблять шведські та норвезькі письменники, а сучасна інтелектуальна, філософська проза має яскравого представника в особі Ю.Гордера.

Не претендуючи на вичерпність висновків щодо України в цілому, спробуємо дослідити, які з творів художньої літератури країн Скандинавії доступні читачеві на теренах Західної України

в українських і російських перекладах, що видається і перевидається на сучасному етапі і є на полицях книгарень і в бібліотечних фондах Львова. Разом з тим прослідкувати за тенденціями у виданні цієї літератури, на яке коло читачів вона розрахована, як поліграфічно і художньо виконана. Особливий акцент зробимо на українських виданнях 90-х років.

В Україні творчістю скандинавських письменників зацікавилися давно. Перші видання творів скандинавських авторів українською мовою були здійснені ще в середині ХІХ ст. Активно перекладав і вивчав давньоскандинавську літературу Іван Франко. На початку ХХ ст. багато творів скандинавських письменників ХІХ ст. друкувалося у „Літературно-науковому віснику” та „Українській хаті”; окремими виданнями виходили драми Г.Ібсена. Найактивнішими перекладачами були М.Старицький, Леся Українка, М.Загірня, Ю.Кміт, Ю.Федькович, А.Кримський, О.Пчілка, О.Кобилянська, О.Маковей, О.Іваненко, Г.Пахаревська.

Після 1918 року цей процес розвивався не так активно. Видавалися переважно твори, близькі до пролетарської тематики, а переклади робилися з російської, а не з мови оригіналу. Покращився стан у 50–60-х роках, коли було видано твори скандинавських літератур у перекладах О.Д.Сенюк. Проте це були в основному класики, що виходили серійними виданнями у бібліотеці світової класики та в серії „Вершини світового письменства”.

У 70–80-х роках частка українських літературно-художніх видань зменшилася, хоча російською мовою видавалось багато. Це пов'язано з тим, що існувала централізована структура наукових установ. Центр скандинавських досліджень знаходився в Москві, де зосереджувався найкращий науковий, перекладацький і видавничий потенціал.

Уже в незалежній Українській державі дещо активізувався цей процес лише у другій половині 90-х років. Це було викликане насамперед тим, що історію світової літератури введено у шкільний курс вивчення і з'явилася потреба в цих літературно-художніх виданнях. Найперше з'являються хрестоматії, в яких у скороченому вигляді друкувалися переклади скандинавських класиків (Г.Ібсена і К.Гамсуна).

Серед сучасних перекладачів зі скандинавських мов слід назвати О.Сенюк, Н.Іваницук, Г.Кирпу. Варто особливо відзначи-

ти перекладацьку роботу Н.Іваничук. Завдяки їй співпраці з Центром країн Північної Європи, що функціонує у Львівському національному університеті ім. І.Франка, та підтримці фонду NORLA побачили світ чудово поліграфічно виконані видання творів К.Гамсуна, Т.Весоса та Ю.Гордера.

За типологічними ознаками (функціональним призначенням, читацькою адресою, характером інформації та конструкцією) видання художньої літератури скандинавських країн, здійснені в Україні у 90-х роках, можна поділити на такі класи: літературно-художні, навчальні (хрестоматії і посібники), журнальні („Всесвіт”, „Кур’єр Кривбасу” та ін.), дитяча література (збірники й окремі видання). Серед літературно-художніх видань маємо лише науково-масові та масові видання і не маємо наукових. Це на даний момент є недоліком, оскільки, окрім масового читача, основну групу споживачів цієї літератури складають усе-таки студенти і науковці, які націлені на вивчення і дослідницьку роботу.

Слід відзначити і той факт, що українські видавництва пропонують нашому читачеві переклади не тільки українські, а й російські. Це, звичайно, добра ознака, коли б не насторожувало те, що харківське видавництво „Фоліо” та черкаське „Агрополіс” видавали літературно-художні твори скандинавських авторів (П.Лагерквіста та С.Лагерлеф) тільки російською мовою.

Рятує ситуацію в цьому плані львівське видавництво „Літопис”, в якому вийшли українською мовою „Вибрані твори” К.Гамсуна і Т.Весоса, твори сучасного норвезького письменника Ю.Гордера (романи „Світ Софії” (1997), „У дзеркалі, в таємниці...” (1998), „Vita brevis” (1998) із застереженими авторськими правами, у чудовому поліграфічному і художньому виконанні. Особливо привертає увагу обкладинка (Ю.Гордер „Vita brevis”, 1998, К.Гамсун „Вибрані твори”, 2000), що є одночасно обкладинкою і суперобкладинкою, на клапанах якої розміщена реклама письменника та його творів. Відповідно, ці книги коштують недешево, і знайти їх можна далеко не в усіх книгарнях Львова.

Щодо книгарського асортименту, то слід відзначити, що літературно-художні видання скандинавських письменників у ньому представлені дуже скупо. Це, як правило, одне чи кілька дитячих видань („Малий і Карлсон, що живе на даху” А.Ліндгрена, казки Г.Андерсена) та подекуди поодинокі видання для дорослих.

Виятком у цьому плані є Українська книгарня Наукового товариства імені Т.Г.Шевченка, в асортименті якої є всі нові видання скандинавських письменників.*

У львівських бібліотечних фондах (зокрема, Наукової бібліотеки ЛНУ ім. І.Франка, фонди якої поповнювались у 90-х роках найкраще) літературно-художні видання країн Скандинавії 90-х років, випущені українськими видавництвами, відсутні взагалі. Проте фонди львівських бібліотек можуть частково задовольнити потреби читачів у цій літературі, бо зберігають опубліковані твори скандинавських письменників кінця ХІХ – початку ХХ ст. В основному це видання російською мовою, випущені московськими видавництвами. Співвідношення україномовних і російськомовних видань у фондах бібліотеки становить приблизно 1:9 (див. таблицю).

Показники	ІСПАНДІЯ		ДАНІЯ		НОРВЕГІЯ		ШВЕЦІЯ	
	УКР.	РОС.	УКР.	РОС.	УКР.	РОС.	УКР.	РОС.
Наявність скандинавських книг у львівських бібліотечних фондах:								
у 80-і роки	—	4	1	19	1	26	7	25
у 90-і роки	—	—	—	9	—	4	—	5
всього	3	27	12	101	10	111	14	79
у процентному співвідношенні	10	90	10,6	89,4	8,3	91,7	15	85

Проведений аналіз показав, що фонди бібліотек поповнюються дуже погано. Українських видань, які виходили в основному в другій половині 90-х років, у бібліотеках немає зовсім. І звичайно, бібліотечні фонди сьогодні не можуть задовольнити потреб ні науковців, ні студентів.

* Огляд видань скандинавської літератури проведено в таких книгарнях Львова: Українська книгарня Наукового товариства ім. Т.Г.Шевченка (далі – книгарня НТШ), Будинок книги (пл. А.Міцкевича), магазин „Книги” (пл. Галицька, 12), магазин „Книги” (пр. Свободи), магазин „Книги” (вул. Руська), магазин „Книги” (пл. М.Кропивницького), магазин „Молодість” (пр. Свободи), магазин „Книги” (пр. Т.Шевченка).

Крім того, скандинавська література в Україні не була предметом системного дослідження, і тому, oprч бібліотечних каталогів, іншої систематизованої бібліографії не маємо, у той час як Всесоюзна державна бібліотека іноземної літератури видала бібліографічний покажчик (Художественная литература скандинавських стран в русской печати. М., 1986. Вып. 1: Древнеисландская литература. Шведская литература. – 484С.), де вміщено матеріали з кінця XVIII ст. по 1984 рік включно.

Мусимо визнати, що в останньому десятиріччі XX ст. скандинавська література популяризувалася в Україні недостатньо, адже маємо мало перекладів і нових видань. Основна частка видань у цій нечисленній групі припадає на другу половину 90-х років (1997–2000). Приємно відзначити, що всі вони високого художнього і поліграфічного рівня. Маємо підстави сподіватися, що найближчим часом ситуація поліпшиться завдяки співпраці з Центром країн Північної Європи та відповідними департаментами Данії, Норвегії, Фінляндії, Швеції, а також покращенню становища у сфері української поліграфії і видавничої справи.

1. Бібліографічний покажчик книг та брошур. К., 1990–2000 рр. 2. Венгеров Л.М. Датська література // Зарубіжна література: 1871–1973. К., 1974. 3. Гражданская З.Т. Литература Норвегии, Швеции, Дании // История зарубежной литературы XX века. 1871–1917. М., 1989. 4. Энциклопедия книжного дела / Ю.Ф. Майсурадзе, А.Э.Мильчин, Э.П.Гаврилов и др., М., 1998. 5. Краткая литературная энциклопедия: В 9-ти тт. М., 1963–1969. 6. Літопис книг: Державний бібліографічний покажчик України. К., 1990–2000. 7. Неустроев В.П. Датская литература // История зарубежной литературы (1945–1980). М., 1989. 8. Скандинавия: Литературная панорама. Вып. 3. М., 1991. 9. Типология изданий. М., 1990. 10. Українська літературна енциклопедія: У 5 т. К., Т. 1. 1988; Т. 2. 1990. 11. Художественная литература скандинавских стран в русской печати: Библиографический указатель. М., 1986. Вып. 1: Древнеисландская литература. Шведская литература. 484 с. 12. Швецова-Водка Г.М. Типология книги: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтва. К., 1999.

Стаття надійшла до редколегії 15.02.2002